

լել—մենք հանդիսատես ենք լինում մի այլ տեսարանի:

«Սպանված են 10 հայ, 11 զինուոր և 81-ի չափ թուրքերը»—գուժում էր անցնել օրվայ անապատային հեռագրերը Շուշուց:

«Հայ կամաւորները և կազակները աջողութեամբ պաշտպանում են քաղաքը»—աւետում էր մի այլ հեռագիր:

Եւ արդիւնքն այն է, որ բռնադատներէ բանակից ընկել են 10 հայ և 11 զինուոր, մահմեդականներէ 81 հոգի... Իսկ Բաղուս մահմեդականներէ կորուստն է 270 մարդ, քրիստոնեաներէն 130:

Ուրեմն՝ քրիստոնեան ու մահմեդականն են իրար դէմ կանգնել այժմ: Այլ ևս «Բասմա»-ի խմբակի գլխավոր չէր կայ—նա պատուով է:

Առաջ հայի և թուրքի մէջ գտնուում էին ազգային անտաքօնիզմ, շահերի հակադրութիւն, հայերի կեղեքումը թուրքերին, և այլ շատ թխուրի պատճառներ: Բայց դրանք բոլորն էլ գլխավոր էին, և այդ գլխավորն այժմ վայր ընկաւ:

Մահմեդականն ու քրիստոնեան Կովկասում կանգնած են իրար դէմ:

Տաճարակ տարիներով մենք քարոզել ենք ազգերի համաձայնութիւն, դրացիներէ եղբայրութիւն, բայց այսօր մեր փայփայած իրականութիւնը, մեր երազած գեղեցիկ հեռանկարը մի հարուած է ստանում, ժամանակաւոր, բայց սոսկալի հարուած: Մութ մարդիկ, մութ-մութ նպատակներով, կրօնական փթած ու մոլորաւոր համոզումներով, որոնց տակ թագնւած են քաղաքական բարբարոս նպատակներ, գաւրն են միաժամանակ ընդհատելու Կովկասի բոլոր ազգութիւնների համերաշխ դարգացումը, նրանց դրացիական բարի յարաբերութիւնները:

Մահմեդական տարբեր մի վերք է բաց աւետում Կովկասի սրտի վրա:

Պետական Դումայի առաջ զբաղում է Կովկասի այդ վահրոտ վերքի հարցը:

Ռուսական բերօքլրատիւն բացարձակ անկարող է բուժել այդ վերքը հիմնաւորապէս: Եթէ մի բարեացակամ բերօքլրատ կարող է մի առ ժամանակ զգալի մահմեդական տարբեր, կարգապահներով ու Միքիլով սարսափեցնել ու հնազանդութեան պատշաճաւոր սահմաններում պահել մեր դրացի կուլտուրապէս խիստ ստոր մահմեդական ցեղերին, դա չէ, նշանակում հարցի արմատական լուծում:

Ոչ, բերօքլրատիւն անկարող է ըմբռնել Կովկասի վերքերը, անկարող է բուժել նրանց:

Եւ ինչպէս ըմբռնել, ուղարկում են Սարատովից, Արխանգելսկից կամ Ռեզանից ու Կոնստանտինոպոլի մեր երկրներ: Կովկասի պայմաններն ու Ռուսաստանի ներքին նահանգների պայմաններն այնքան են իրար նման, որքան սարը ձորին... Նա չէ հասկանում անդրկովկասի իրականութիւնը, մեր ցեղական յատկութիւնները: Մենք ունենք դարերից ժառանգութիւն ստացած որոշ բնազդներ, որոնք օտար են նրան... Այսքան իրարից տարբեր պայմաններ ինչպէս կարող է ըմբռնել մի մարդ կարճ ժամանակում: Մինչև գալիս, անագին սխալներ գործելով քիչ ու միշտ ըմբռնում է իրերի յարաբերութիւնները, արդէն հրաման է ստանում մի այլ տեղ գնալու, այնտեղ պաշտօն վարելու: Զ՞ որ բերօքլրատիւն կազմը կենտրոնացում է պահանջում և բոլոր հրամանները կենտրոնից են գալիս:

Բերօքլրատիւն ոչ միայն չէ բուժեց մեր վահրոտ վերքերը, այլ և վերջին 10 տարիներում, Կովկասի նախընթաց, վարչութեան օրով աւելի ևս բազմացան այդ վերքերը և աւելի ևս կսկիծեցուցին դարձաւ նրանց ցաւը:

Մահմանված է Պետական Դումա:

Վատ թէ լաւ, որոշ չափի ընտրողական բուհընձը է մտնում Ռուսաստանի բերօքլրատիւն կազմի մէջ: Դումային արված է օրինագծեր առաջարկելու, նրանց ընդադատելու իրաւունքը:

Ենթադրենք, որ այդ Դուման ազատ է այն բոլոր պահանջներին, որ այժմ ունի: Ենթադրենք, որ նա ընտրվում է ընդհանուր ձայնաւորութեամբ: Ենթադրենք, որ ծայրագաւառները, որ այժմ զրկված են Դումայի ընտրութիւններին մասնակցելու իրաւունքից, ունեն իրանց որոշ թիւ ներկայացուցիչները ներառում:

Ենթադրենք այդ բոլորը և անսննդ, թէ արդեօք կը բուժվին Կովկասի վերքերը:

Մի բայէ երևակայենք, որ ֆրանսիական պատգամաւորների ժողովի և սենատի նման

երկու խոշոր ու էական ընտրովի մարմիններ են Պետական Դուման և Պետական Սորհուրդը: Իրանց մէջ Կովկասի ձայները լինելու են 20—30, ասենք նոյն թիւ 50 ձայն: Եթէ մերը 50 ձայն է, կը նշանակէ ամբողջ Դուման կազմված է լինելու առնուազը մի 1000 կամ 1,100 ձայնից:

Հարցնում եմ, ինչ հիմնական նշանակութիւն կարող է ունենալ 50 ձայնը 1000-ի դէմ: Ի հարկէ, եթէ 1000-ը բաժանվի 490 ձայն մի կողմ և 510-ը միւս կողմ, այն ժամանակ Կովկասի 50 ձայնը կարող է վճռական նշանակութիւն ունենալ: Բայց դա պատահական մի դիպուած կարող է լինել, իսկ ընդհանրապէս մեր 50 ձայնը միշտ խեղդվելու է ներքին գաւառների 80—90 միլիոն ժողովուրդների ներկայացուցիչների զօրեղ ձայների մէջ: Իսկ այդ ներքին նահանգի ներկայացուցիչները, որքան էլ նրանք զարգացած ու ազնիւ մարդիկ լինեն, որքան որ սրտանց ցանկան Կովկասի բարեբը, այնու ամենայնիւ չէ պէտք է կարողանան բուժել մեր բազմաթիւ ու պէսպէս վերքերը:

Կովկասի վերքերը արմատապէս բուժելու համար միայն մի ձայն կայ. պէտք է ունենալ Կովկասի համար իմիմուրոյն օրհնութեամբ մարմին: Արտաքին քաղաքականութեան, զինուորական, հաղորդակցութեան ուղիները և մի քանի այլ հարցերը պէտք է կախված լինեն Պետական Դումայից ու կենտրոնական իշխանութիւնից, իսկ երկրի բոլոր անդրկովկաս օրէնսդրութիւնը պէտք է Կովկասեան Դումային թողնել:

Հայ թուրքական կամ աւելի ճիշդ է ասել մահմետական—քրիստոնեական յարաբերութիւնները կը բուժվին միայն այն ժամանակ և մեր երկրները Ռուսական Թագի Մարգարտը կը զենաւայ միայն այդ պայմանով:

Այդ ձևի ապահովման և կազմակերպութիւնը միայն կարող է ազատել Ռուսաստանի 112 տեսակ ազգութիւններին բերօքլրատիւն կան վարչութեան ախտերից, միայն նա կարող է հարթել մեր հսկայական պետութեան փայլուն զարգացման ուղիներ: Իսկ մահմեդականներն այն է, որ միայն այդ ձևի դաշնակցական կազմը կարող է փրկել Մայր Ռուսաստանը Աւստրիայի ներկայ վիճակին հասնելու փորձանքից. նա միայն կարող է նրան ազատել բազմաթիւ ազգութիւնների հակասական շահերի ընդհարումից, որից այսօր հրկիւմով, բայցայնվում է ալեւոր Աւստրիան:

Խաժակ

ՆՈՐ ԲԵՖՈՐՄԻ ԱՌԻԹՈՎ

Նոր բեֆօրմը օգոստոսի 6-ի ընտրողական պահանջարկը իրաւունքն է: Այդ նորութեան թիւը Ռուսաստանի բոլոր առաջադէմ տարրերի վրա սառը ջուր անց է փչաց նրանց բոլոր սպասելիքները: Ռուսաց սրտացաւ մամուլը այդ նոր բեֆօրմի առիթով բազմաթիւ յօդուածներ է գրում, յարուցանում է անհամար հարցեր, որոնք կապված են նրա հետ:

Այսպէս, Сынъ Отечества արմատական լրագիրը Պետական Դումայի օրէնսդրութեան հարցի հետ կապում է մամուլի ազատութեան խնդիրը:

Պետական Դումայի օրէնսդրութիւնը, անկասկած, հանդիսանում է իբր, քաղաքական կարևոր նշանակութիւն ունեցող մի ահա: Այդ պատճառով էլ չէ կարելի չափսոսալ, որ մամուլը, ցնչուրական ներկայ պայմաններով կապուոված, հարա չունի շեքմապէս մասնակցելու այդ նոր օրէնսդրութեան ընդունութեան մէջ: Ինչպէս յայտնի է, Գրեկի յանձնաժողովը զեն չէ վերջացրել իր զբաղմունքները, և հարկէ առաջիկայ Նոր տարւուն հաստատվի մամուլի ազատութեան մասին նրա մշակած նախագիծը, իսկ այդ ժամանակ Դումայի նիստին արդէն սկսված է լինի: Այն ինչ չափազանց կարևոր է մինչև ընտրութիւնները կանոնաւոր և ուղիղ անսակէտ ու կարծիք կազմել նոր օրէնքի և Դումայի մասին ազգաբնակչութեան լայն խաւերում, որոնք քիչ են ծանօթ քաղաքական և իրաւաբանական հարցերի ներքինութեան հետ. այն ինչ դրանց ըմբռնումն անհրաժեշտ է ժողովրդի ներկայացուցիչների համար: Բացի դրանից՝ այդ «օրէնսդրութիւնը» կազմելիս, ինչպէս լրագիրներում գրվից, ուշադրութեան է անվիճալ այն բանը, որ Պետական Դումայի մասին օրէնքը կարող է ունենալ զանազան թիրուծիւններ, և այդ պատճառով Դումային իրաւունք է տրված (յօդուած 34) մասնա-

ցոյց անելու այդ և միւս գոյութիւն ունեցող օրէնքների թիրուծիւնները: Այդ իրաւունքից էլ օգտվելու համար՝ էլ անհրաժեշտ է անյապաղ զբաղվել այդ հարցի լուրջ բնութիւնով. բայց, դժբաղդաբար, մամուլը չափազանց չնչին նշանակութիւն ունի: Եւ տարեկու մի այդպիսի հեշտ ու թիթե գործ:

Եւ դա դեռ մայրաքաղաքի մամուլն է, ընթերցող, որի գրած յօդուածները և յարուցած հարցերը մեզ, գաւառական մամուլի գործիչներին համար մի աներևակայելի բան է, մի իրէն էլ: Դա, ի հարկէ, նրանից չէ, որ չը կան շնորհալի գրողներ—հէյ, այլ գլխաւորապէս այն պատճառով, որ դրանց լեզուն կարած է, գրիչ ծայրը շղթայված: Որքան նաւը մեծ է, առում է առածը, նրա լողալու ջուրն էլ այնքան խոր պիտի լինի: «Հանձար» ներքին ծնվում ու զարգանում են ազատ միջնորդութեամբ—ասում է Միլլը:

Պետական Դումայի և մամուլի ազատութեան մասին խօսելով, նոյն լրագիրը շօշափում է և քննադատը ներման հարցը քաղաքական յանցանքների համար:

Հասարակութեան վերադարձնել այն գոհերը, որ խել են նրանից մեր կազմիչ պահանջարկը կողմերը, հանդիսանում է իբր մի անհրաժեշտ նախաբան և արքանակ ամեն մի պետական բարենորոգման:

Երկրորդ տարիները ընթացում պետական յանցանք էր համարվում այն գաղափարներն անբաժանելի, որոնք այժմ ազատ արտայայտվում են և որոնք, իբր անձերի ու խմբերի կարծիքներ, որոշ ազգեցութիւն ունեցան նոր բեֆօրմի վրա:

Թող ուրեմն այժմ հնչէ նրանց բոլորի համար հաշտութեան և մոռացման խօսքը: Ընդհանուր ներումը կը լինի այժմ ոչ միայն քաղաքական արդարութեան, այլ և պետական մեծ իմաստութեան մի գործ:

Թող ուրեմն այդ ներումը լինի այն խաղաղութեան ձիթնու ճիւղը, որով իշխանութիւնը կը գնայ ուսու ժողովրդին ու հասարակութեան դիմաւորելու:

Եւ ուղք դարձրէք, այդ խօսքերը յիշեցնում են Թագաւոր Կայսրի բառերը. իշխանութիւնը և ժողովուրդը պէտք է միանան: Այս, լուսավիթ իշխանութիւնը և կուլտուրական ժողովուրդները պէտք է միանան, պէտք է ձեռք ձեռքի տան խաւար ուժերի դէմ կռիւն, քաղաքակրթութեան համար «աօրմուզ» ծառայող բոլոր արդիւնները փշելու: Եթէ չը լինի այդ լուսամիտ ու հանրօգուտ նպատակը, միութիւնն այդ երկու մեծութիւնների մէջ երբէք չի կայանայ: Նրանցից մէկը, ուշ թէ շուտ, տեղի կը առայ. և յաղթողը լինելու է աւելի մեծը, աւելի ուժեղն ու բազմամարդը:

Նոյն հարցերը—մամուլի ազատութիւնը և ընդհանուր ներման խնդիրը—զբաղեցնում են և «Варъ», «Вѣд.» լրագիրն:

Մամուլի ազատութիւն և ներման, որոնք տանջվում են Ռուսաստանի համար նոր ու փայլուն օրեր տեսնելու գործի առիթով,—անհայ յին երկու հզօր լծակները, որոնք կը ստեղծեն հաւատ, կը ստեղծեն հարա կարասիւն ուսական կեանքը կապկապող Գործեան հանգոյցը:

Մրտապաշտ, առաջադէմ մամուլի բոլոր օրգանները միաբերան նոյնն են կրկնում. քանզի կապանքները, ազատ թողնել կապկապված թիւերը... Այն ժամանակ խելձ ու ողորմելի ծիւտերն ու սարեակները շուտով կը դառնան մի-մի բազէ ու արծիւ, կը փռեն իրանց լայն թիւերը, կը սաւառան զէպի վեր, զէպի երկնքի կապուտակն ու մաքուր օդը: Ժողովրդի բարեբը կը դառնայ այն միակ խթանը, որ կը ծառայէ իբր ոգևորութեան աղբիւր աղբիւր ու անկեղծ գրողներին: Կը կորչի մամուլի միջից «Եզովպոսեան լեզուն», տող—մէջ բան հասկացնելու, երկրպից առաջացած մտավայրութիւնը:

Ժողովուրդն առաջ կը գնայ արագ, սրնթթաք ջայլով, կառավարութեան գործն էլ կը հեշտանայ:

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԻԾ

Օգոստոսի 20-ին 5 ժ. 15 րոպէին

Եւ իմ ընկերս երկաթուղու կայարանից գնացել էինք քաղաք մի քանի բուրգու աղբանք գնելու: Մենք մտանք Գիւլբասարեանի խանութը, որը գտնվում է Պարապետի դիմացը, հայոց եկեղեցու մօտ: Մի փոքր առևտուրից յետոյ, մենք ուղևորվեցինք դուրս գալ խանութից: Հենց որ դուռը բաց արինք, յայնկարծ սկսվեցին հրացանների և ատրճանակ-

ների ձայնի արմեն մի փողոցի անկիւններից: Մի անթարթութեամբ քաղաքը իր գրութիւնը այնպէս փոխեց, որ կարծես թէ փողոցները ամայի լինէին, չը նայած որ մի քանի բոպէ առաջ սկսեց փողոցը լիքն էին բազմաթիւ ժողովուրդով: Դրանք բոլորը վազվզում էին փողոցներից, ումանք զէպի տուն, ումանք զէպի մազազինները մի որ և է ազատաւան գտնելու և ազատվելու անսիրտ և անգութների արձակած կրակոտ գնդակներից: Բոլորի երեսները գունաթափված, աչքերը խոթոռած, ձայններ կարված, գոչում էին «օգնեցէք, օգնեցէք»: Բայց այս աղաղակները կարծես թէ ամայի անապատումն էին հնչվում: Այժմ, մարդկանց փոխարէն միայն արձագանք էին տալիս հրացանների ու ատրճանակների արքայնորդները: Մենք պատասպարվեցինք վերոյիշեալ խանութի բազում, իսկ դրսում անընդհատ լսվում էին միայն ու միայն արաբոցներ և աղվուկներ: Այս դէպքը տեկց մի ժամից աւելի: Պէտք է անկեղծ ասած, որ այն նահանգապետը շատ շուտ միջոցներ ձեռք առաւ դադարեցնելու աղէտալի դէպքը:

Երբ որ զինուորները ու կողակները վրա հասան, միջոցին հրացաններ արձակել զէպի վերև ժողովրդին ցրվելու զէպի տները և մի և նոյն ժամանակ ոչ որի դուրս չէին թողնում, այնպէս որ մենք կապված էինք այդ բաղում համարեա թէ 2 ժամ: Երբ որ զինուորների հրացանաձգութիւնը մի քիչ դադարեց, եւ մօտեցաւ բազի դրանք, հարցրի զինուորից, թէ կարելի է արդեօք դուրս գալ փողոց: Զինուորը պատասխանեց. можете пройти, пока не слышно ничего и не опасно, войско уже приближилось: Մենք սրտներս մի քիչ պղնդեցինք, վախվախելով դուրս եկանք փողոց և ինչ ենք անում—զինուորները հրացանները պատրաստի որոնում էին չարագործ «շէթան» ներին:

Փողոցների մի քանի անկիւններից երևում էին կենտ-կենտ թէ մարդ, թէ կին, որոնք աշխատում էին կոչել միմեանց և համարեա թէ գրկում էին: Բայց օֆիցերները խորհուրդ չէին տալիս խմով գնալ, տունը էին, թէ կարող են չարագործները հրացանազարկ անել ձեզ: Ճանապարհին մենք տեսնեք մի հայ և 6 թուրք սպանված, որոնք ընկած էին փողոցների դանդաղան անկիւններում:

Մ. Վրդայան

ՆԱՄԱԿ ԾԱԿԱՆՈՒԹ

Օգոստոսի 4-ին

Մեր գրութիւնը այս տարի շատ անաւանելի է: Թուրքա-հայկական ընդհարումները այստեղ ևս արձագանք են գտել և յուզել այստեղի տեղա ազգաբնակչութիւնը: Թէ լուրջ ընդհարումներ տեղի չեն ունեցել, բայց ամբողջ գիւղացիութիւնը նիւթապէս շատ է փափուկ թւում թւում ամբողջից:

Գողութիւնները ու յափշտակութիւնները անպակաս են. անցեալ շաբաթ Ղալչի գիւղի արօտատեղից օրը ցերեկով ընդ աւարել են 20 գլուխ ոչխար: Ղալչիի խաւ գիւղի հովիւներէից հրացանաձգութեամբ յափշտակել են 60 գլուխ ոչխար. իսկ միւս մասը-մուսը գողութիւնները անթիւ են, որոնց վրա չարժէ կանգ առնել:

Պակաս չէ փափուկում նաեւ այստեղի յոյն ազգաբնակչութիւնը և պէտք է ասել, որ յոյները աւելի են փափուկում, քան հայերը, որովհետեւ հայերը, գաւառութեան բաժակը ճաշակած լինելով, աւելի զգոյշ են և հարկը եղած զէպը զուտ գիւմում են նոյն իսկ ինքնապաշտպանութեան: Յոյները այնքան են նեղվել, որ սովորականից շատ շուտ են իջել եայլադներէից և հիմա էլ գիւղում սոված ծաբաւ կոտորվում են: Մօտ ժամանակներս մեր գիւղերից պատգամաւորներ էին հրաւիրել Զաւգեղի կոչված գաղութում ներկայանալու իշխան Չովչալազդէին, որը ուղարկված է Փոխարքայի կարգադրութեամբ գիւղացիների գրութիւնը բարելաւելու համար:

Թշուառ գիւղացիները շատ լացել ու ողբացել են իրանց անտանելի գրութեան մասին և պարզ կերպով ցոյց են տուել, որ չէ կարելի հանգիստ կեանք վարել ներկայ հանգամանքներում: Իշխան Չովչալազդէն մի քանի խոստումներ էր տուել, ինչպէս, օրինակ, զենք ուղարկել արքունական հաշուով, պահապան դօրք կանգնեցնել գողութիւնների դապիւր համար. դրանք խոստումներ են, որոնց ի կատար ածելով՝ մահվան դուռը հասած գիւղացուն կեանք շնորհած կը լինեն...

Այս տարի այստեղի բուսականութիւնը բաւականին առատ է. հունձը արդէն սկսել են

վարդավառից 1—2 շաբաթ առաջ: Բայց յե-
տադայ ցրտերի պատճառով մինչև հիմա դեռ
չեն վերջացրել:

Մարկացի

ՆԱՄԱԿ ԽՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«Մշակ» № 161 տպված բացնդիւն, եթէ
միայն կարելի է այդպէս տնտեսել Նուբուց
թղթակցութիւնը յուլիսի 31-ի ներկայացման
մասին, կազմված է ամբողջապէս աղաւաղու-
ման: Դիւրասան Մոսկովսկի, որ ներկայացն
անապատով մի երկրաստոր է, բարձրագոյն
կրթութիւն ստանալու համար դեռ պատրաստ-
վում է մանկ մայրաքաղաքներէ կոնսերվատո-
րիաներէն մէկը, և դրա համար տեղիս սիրող
ներէ բարեհաճ մասնակցութեամբ դնում է իր
օգտին և ոչ թէ բարեգործական նպատակով
մի քանի ներկայացումներ: Այդ բանը յայտնի
է համարեալ բոլոր նուխեցիկներին և մասնա-
ւոր ներկայացումներ յաճախող հասարակու-
թեան: Ինչն է ստիպել պարոն բացնդիւն-
տին Մոսկովսկի արդէն կոնսերվատորիան ա-
ւարտած, ուսանող Սոֆյա իրանին երգուեալ
հաւատարմատար դարձնել, իսկ իրանց կեան-
քում երբէք թատերասէր չեղած անձնաւորու-
թիւններին՝ յուլիսի 31-ի ներկայացման մաս-
նակցող սիրողներ: Հարցերիս փոխանակ պա-
տասխանելու, այս միայն կարող եմ ասել, որ
ժամանակ է հասկանալ մամուլի բարձր նշա-
նակութիւնը և սրբալուծութիւն համարել
նրան անձնական մասն հաշիւներ արտայայ-
տելու ստոր գործիք դարձնելը:

Ա. Մակեդոնեան

ՆՈՒՍԱԿ ԼՈՒՐԵՐ

«Միջ. Ա.»-ին հետագրում են.
Բազու, 24 օգ. ժամը 1-ին ցերեկվայ.
«Չը նայելով հայտութեան, հրաձգու-
թիւնը երեկոյեան դէմ սաստկացաւ: Բա-
լխանիւնում զօրքը քիչ է: Ուղարկված է
օժանդակ զօրք: Արտիլլերիան գործում
էր: Մարտիկի ի հրդեհը ոչնչացրեց նաւ-
թանիւքերի մեծ մասը: Այսօր առաւօտ-
վանից քաղաքում հրաձգութեան հետ
միասին տեղի են ունենում և հրդեհա-
ձգութիւններ»:

Նոյն լրագրին հետագրում են.
Բազու, 24 օգ. երեկոյեան ժամը 5-ին.

«Մինչև ժամը 3-ը քաղաքի դրութիւնը
լուրջ էր: Ամեն կողմ հրաձգութիւն էր
լսվում: Նաւթանիւքերում զօրքի վրա
հումքեր էին նետում: Բաղադրում միան-
գամից հրդեհվեցին բոլոր փայտի պա-
հեստները, որոնք գտնվում են քաղաքի
կենտրոնում: Զօրքերի գործողութեան
շնորհով Բազում ավողվեց պաշտպանել
պատահաբարական դրասենեակը, որը
ամբողջապէս ծխի մէջ է թաղված: Ժամը
3-ից քաղաքում հրաձգութիւնը վերջացել
է: Բաղադրում ծխի մէջ է: Հակառակ կող-
մից գնդակահարում էին գետնիւրաւ-
հանգապետի տունը»:

Գարսից Շահը դուրս է գալու օգոստոսի 24-ին
Պետերբուրգից և Մոսկովայի, Բազուի ու Բա-
լաշարի վրայով հասնելու է Հաջի-Բաբու
օգոստոսի 29-ի գիշերվայ ժամը 12 1/2-ին: Գիշե-
րելով այդտեղ, Շահը հետևել առաւօտը կարող
մեկնելու է Աստարայի վրայով Պարսկաստան:

Կովկասի բժշկական ընկերութիւնը սեպտեմ-
բերի կէսերին տեղափոխվելու է Թիֆլիսի
Ալեքսանդրեան այգում նոր կառուցված յա-
տուկ շէնութեան մէջ, ուր լինելու է և Պուշ-
կինեան գրադարանը:

Պետերբուրգում լուր է պատում, որ Ս. Իւ.
Վիտտէին, ապագայ մինիստր-նախագահին,
Պորտուգալացի յետ գալուց յետոյ, կը շնորհ-
վի կոմսի տիտղոս:

Ֆրանսիական «Matin» լրագիրը մի շատ
միամիտ առաջարկով դիմել էր աշխարհի ա-
մենահարուստ մարդու—ամերիկացի միլիար-
դիւստ Բեռնարդին: Լրագիրն առաջարկել
էր այդ Կրեյստին 1,200 միլիոն լուր-
դի վճարել ծագոնիային Ռուսաստանի
փոխարէն, որպէս տուգանք և դրանով ծա-
ռայել վերին աստիճանի մարդասէր մի գործի
—դադարեցնել տնտիս ու արհեստի պատե-
րազը: Բեռնարդին մերժել է ֆրանսիական
լրագիր այդ առաջարկը, բայց ուրիշ կերպի
մարդասիրական միջամտութիւն է անում նա
այժմ ուսուցական գործերում: Արդէն մի քանի
շաբաթ է նա բանակցութիւններ է անում
Պետերբուրգի հետ անդրկասպեան երկրի նաւ-
թային հսկայական հարստութիւնների առի-

թով: Միւրիւրքիստի յատուկ ներկայացուցիչը
Պետերբուրգում մի քանի անգամ տեսակցու-
թիւններ է ունեցել մինիստրների հետ: Այդ
բանակցութիւններով, ասում է «Times»-ը,
շահագործված է Պարիզը:

Ինչպէս անցեալ օրը հաղորդել էինք,
լուր կայ, թէ ներքին գործերի մինիստր հոֆ-
մայստէր Բուլիգինը հրաժարվում է իր պաշ-
տօնից: Նրա յաջորդ անուանում են կամ գե-
ներալ Տրեպոլին և կամ Պետական Խորհրդի
անդամ իշխան Վիտալիսկին:

Լուրերին նայելով, ասում է «P. C.»-ի Պե-
տերբուրգի թղթակիցը, սկսած Կուլիգին-
սկուց ստանալով մանրամասն տեղեկութիւն-
ներ նաւթային գործի դրութեան մասին Բա-
զուի դաւառում, ֆինանսների մինիստրը կար-
գաւելել է ամենախիստ ընտելութիւն կատարել
տեղի վրա մի քանի չարածիս գործերի առի-
թով: Առանձին ուղարկութիւն պէտք է դարձն-
վի Ռաժանի լճի շահագործութեան հարցի
վրա: Այդ մանրամասն ընտելութիւնը պէտք
է կատարել մի յանձնաժողով, որի նախագահը
լինելու է Բագուի կազմօնայա պալատի կա-
ռավարիչ Միխայիլը:

Մայրաքաղաքի լրագրերը հաղորդում
են, որ ներկայումս վերջնականապէս վճռու-
ված է քաղաքական և կրօնական յանցանքնե-
րի համար պատիժ կողմ անձերի ներումը: Իբր
թէ այդ ներումը հրատարակվելու էր խաղա-
ղութեան հրատարակման օրը: Պաշտօնական
շրջանում խաղաղութեան կնքմանը տալիս
են մեծ նշանակութիւն և այդ պատճառով
ցանկանում են որ և է խոշոր բանով յաւեր-
ժացնել այդ գործը: Ասում են, որ ներումը
տարածվելու է աւելի մեծ շրջան յանցաւոր-
ների վրա, քան առաջ ենթադրվում էր:

Պրաւաւաւան եկեղեցական-ծխական դրպ-
րոցների գաւառական վերահսկչները Թիֆ-
լիսում ընդհանուր ժողովի էին հրաւիրված:
Ընտելութեան ենթակցելու առաջարկին դպրոց-
ների նոր ծրագրի նախագիծը: Այս ժողովը,
համարելով իրան անձեռնհաս կազմելու պո-
կը թիւական ծրագրի, ընտրել է իր միջից մի
յանձնաժողով և նրան է յանձնել այդ գործը:
Ծանձնաժողովի անդամներ, ընտրվել են պ.պ.
Գոգբաշվիլի, Յվանիցիկի, Կորնախիդի և
Նատրոսի:

Պետերբուրգի պատան ստացել է մի քանի
ծրարներ Պետական Դուռայի անունով: Թէ
պետական խորհուրդը և թէ կառավարիչ սե-
նաւը հրաժարվում են ընդունել այդ ծրար-
ները, պատճառաբանելով, որ լիազօրութիւն
չունեն այդ բանի համար. այդ պատճառով
անհրաժեշտ է այժմ և եթ ստեղծել մի հիմնադ-
րութիւն, որ կատարէր նրա գործադարու-
թիւնը:

Ֆինանսների մինիստրութեան մէջ բազմա-
թիւ ուրիշ հարցերի շարքում շուտով քննվելու
է Ռուսաստանի ակցիոնեական ընկերութիւն-
ների մասին գոյութիւն ունեցող օրէնսդրու-
թիւնը: Մտադրութիւն կայ հրաւիրել մի յա-
տուկ յանձնաժողով բորսաների կոմիտեաների,
առաւարական ուղարկաների և ակցիոնեական
ընկերութիւնների ներկայացուցիչներից: Խո-
սում են նաև բանկային գործի վերանորոգ-
ման և մասնաւոր ընտելային գրասենյակների
բարեփոխութեան մասին: Այդ առիթով խոր-
հրդակցութիւններ տեղի են ունենալու 1906
թ-ի սկիզբներին, ֆինանսների մինիստրի անձ-
նական մասնակցութիւնով:

ԷՋՄԻԱՄԻՆԻՑ մեզ գրում են. «Լուր է պատում,
որ Վեհափառը ճեմարանի տեսուչ է նշանա-
կում Պարեգին վարդապետ Յովսէփեանին:
Ճեմարանի ուսուցիչ Յովսէփ Մանանդեանը
հինգ տարվայ ուսուցչութիւնից յետոյ հեռա-
նում է ճեմարանից մաքիստրոսի ընտելութիւն
տալու համար պատրաստվելու»:

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՍԻՑ մեզ գրում են. «Օգոստոս-
ի 17-ին, երեկոյեան ժամի 4 1/2-ին, անսպա-
կ երկնակամարի վրա նկատուի եղաւ արեւ մաս-
նաւոր խաւարումը, որ սկսվեց արեւի ներքին
մասից և ապա անցաւ ձախ կողմը, ծածկելով
արեւի սկաւառակը համարեա մի երրորդ մա-
սը: Լոյսն և տաքութիւնը զգալի կերպով պա-
կասեցին: Խաւարումը տեւեց մի ժամ և վեր-
ջացաւ 5 1/2-ին»:

ՂՈՒԲԱՍԻՑ մեզ գրում են. «Օգոստոսի

17-ին տեղիս Թատերասէրները ամարային
ժողովարանի բաժնեւորում յօգուտ հայոց դրպ-
րոցի ներկայացրին Մուսկովսկի «Խաթա-
բալա» կոմիտեան և «Խէչի Թուգը» վօդովիլը:
Տաղանդաւոր դրամատուրգի շնորհիւ «Խա-
թաբալան» գրաւել էր չը տեսնված բազմու-
թիւն. տոմսակները բոլորը ծախվեցին, ուստի
շատերին ձեռնաբար ներս թողին: Խաղը ընդ-
հանրապէս գոհացուցիչ էր: Ծնորակալութեան
արժանի են օրիորդները՝ Վլադիսլաւ, Տէր-Ե-
ղիազարեան, Ամիրջանեան և Փանեան, որոնք,
չը նայելով զանազան խոչնդոտներին, առա-
ջին անգամ բեմ դուրս եկան և բաւական ա-
նող կատարեցին իրանց դերերը: Օր. Փանեան
փայլեց իր խաղով Խաթաբալա դերի մէջ. օր.
Վլադիսլաւ ստացաւ ծաղիկփուշով: Լաւ էին և
սիրողները: Մուսկովսկի եղաւ տոմսակներից 147
թ., ծաղիկների վաճառումից 14 թ. 83 կ., ըն-
դամներ 161 թ. 83 կ., ծախս եղաւ 21 թ. 9
կ., դուրս արդենք մնաց 140 թ. 74 կ.: Ներկա-
յացման ներկայ էին բաւականաչափ թուրքեր.
ներկայացումը պատկերին իրանց ներկայու-
թեամբ գաւառականներ իր օգնակնով, որոնք
էին չէ վերջը մնացին: Ծնորակալութեան ար-
ժանի է ժողովարանի վարչութիւնը, որ ձեռնա-
բար տուել էր բաժնեւոր դպրոցին»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՏԱՅԱՍՏԱՆԻՑ

Յոյ, օգոստոսի 1-ին
Աւրօյիները յայտնի ցեղապետ Զաֆար ա-
ղայի գնդակահար լինելու ժամանակ, իր հա-
ւատարմի գնդակահարներից չորսն մի կերպ
աշողվում է փախուստ տալ Թուրքից դէպի
սահմանազուլի եղելութիւնը հաղորդելու իւ-
րայիններին: Զաֆար աղայի հայրը, եղբայրները
և ժողովի ազգականները, ցեղապետի անակնկալ
մահվան բոթն առնելուն պէս, ստառիկ ծանր
սուգի մէջ են մտնում և վերջինիս բոլոր հա-
զուստեղէնները իրանց ձեռքով այրելուց յետոյ,
անմիջապէս գաղթում են Թուրքական սահմանը:
Սրա կրտսեր եղբայրը, Սափօն, որը իր բա-
շտութեամբ յետ մէջ մնալ մեծ եղբորից, վճռում
է վրէժխնդրի լինել իր եղբոր մահման պատ-
ճառ դարձողներից և աշ ու ձախ շարու-
նակել իր ասպատակութիւնները, ի հարկէ,
պարսկական սահմանում: Նա հրաւէր է անում
շրջակայ բուրդ ցեղերին, օգնութիւն մատու-
ցանելու իրան, իր դիտաւորութիւնները ի
կատար ամեւու համար: Ինչպէս պատմում են
շատերը, նրա արած այդ կոչը ազդեղին չէ
մնում. ազգայնական զգացմունք ունեցող
բուրդից, իրանց ցեղական թշնամութիւնները
մի կողմ դրած, գալիս, միանում են նրան և
այդպիսով մի հրոսակախումբ է կազմվում:
արշաւանքներ գործելու պարսկաստանի այս ու
այն գաւառներին գնդերի վրա, վրէժխնդրու-
թեան ծարաւը յագեցնելու համար:

Բոլորի այս դիտաւորութիւնը թէ և հէնց
սկզբից յայտնի է լինում տեղական ազգա-
բնակչութեանը, որը կանխապէս պատրաստ-
վելու միջոց էլ ունենում է հարկ եղած դէպ-
քում դիմադրութիւն ցոյց տալու, սակայն իր
տեսած լաւանքներին հաւատ չընծայելով, այսօր
վաղն է գցում իր անելիքը, մինչև որ բուրդը
իր ոյժերը կազմակերպելով, մի առաւօտ,
լուսաբացին, հարեւրներից բաղկացած վրա է
տալիս Սալաստի և Խոյի ձախապարհի միջև,
Գէղիկ կոչված լեռների ստորոտում գտնված
Մաֆի-բէշի պարսկական գերդի վրա և մի
քանի սպանութիւններ գործելուց յետոյ բոլոր
է գերդի բոլոր անասունները և բարձրանում
լեռները:

Այս դէպքից յետոյ Սալաստի և Խոյի ձա-
խապարհները այնքան երկնալայի են, որ հա-
ղորդակցութիւնը բաւական ժամանակ նկատե-
լի է դառնում:

Այդ խառնակութիւնները խաղաղացնելու
համար, կառավարութեան կարգադրութեամբ,
Մակուից Իդաթուլլախան օսարթիքը մի քանի
հարեւր ձեռաւորներով այստեղ հասաւ և ձա-
խապարհից դէպի այն դիրքերը, որտեղից
հեղափոխութեամբ կարելի է բուրդական ասպատա-
կախութիւնը առաջն առնել: Տեղական հետեակ
զօրքից էլ մի գունդ Խոյի մօտ է բանակ դրել,
չէչյաւր. իսկ Խոյի-Թուրքիստանի հրամանատարու-
թեամբ, գնդերի զորապետութիւն համար:

Գուցէ բուրդը այլ ևս չը համարձակվին առ-
պատականութիւններ անել, որովհետեւ առա-
ջին դէպքից յետոյ դեռ ևս ոչինչ չէ պատահել:
Սպասելը դեռ վախճանին:

Մի քանի օր շարունակ տեղացող անձրե-
ներից գոյացած հեղեղը բաւականաչափ ֆնտ
պատճառեց հոռւձին. հեղեղին գոհ գնացին տնե-
ր և կենդանիներ ևս:

Տեղիս ազգային Ս. Վարդանեան դպրոցի
հոգաբարձութիւնը արձակուրդների սկզբից
յաջորդ տարվայ համար ուսուցչի պայմանները
նորոգեց. դրանից երևում է, որ դպրոցը փակ
չի մնայ. անշուշտ նա պիտի աշխատէ մի ու-
սուցչուհի ևս վարձել, որի կարելը այստեղ
շատ մեծ է. աշողութիւն ենք ցանկանում:

Մ. Կ.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Զմեռնիայում հրապարակապէս կախա-
ղան բարձրացրին հայ Պետրոսին, որը մեծ
կոմիտեարանների առաջկայ է դարձել արեւ-
մտեան մամուլի մէջ: Պետրոսը արդէն երկու
տարի նստած էր բանտում մի հարուստ հայի
սպանելու համար: Նրան վճեցին կախաղան
բարձրացնել նոյնանման մի սպանութեան
համար, որ կատարել էին այս օրերս հայ-յիւ-
ղափոխականները Կ. Պօլսում: Եւ որովհետեւ
վաղուց արդէն Թուրքիայում հրապարակապէս
մահվան պատիժ չէին ենթարկել ոչ ոքի, այդ
պատճառով Պետրոսի կախաղան բարձրաց-
նելը հայրենի վախճանելու մի միջոց է հա-
մարվում: Ինչպէս յայտնի է, վերջերս Թուր-
քերը յայտնեցին ի լուր աշխարհի, որ Զմեռ-
նիայում բացվել է մի հայկական հսկայական
դաւաղութիւն: Հիմնվելով դրա վրա, նրանք
նորից սկսեցին այդ դէպքերում իրանց սովոր-
ական տեղերի բարձրացնելու: Կա-
խաղանի առաջ Պետրոսին առաջարկվեց ա-
նուանել իր համախոհներին: Նա ասաց, որ
նրանց թիւը 4000 է և որ նրանք կը հանեն
վրէժ իր սպանութեան համար:

—Ֆէլդմարշալ Լորդ Բօքսթոն ամեն առիթից
օգուտ է քաղում, որպէս զի ժողովրդականացնէ
Անգլիայի համար մեծ և զօրեղ զօրքի անհրա-
ժեշտութեան գաղափարը: Այս օրերս նա մի
ճառ արտասանեց այդ խնդրի վրա հարաւ-
աֆրիկական պատերազմի ժամանակ սպան-
ված զինուորների համար արձաւ կանգնեցնե-
լու ժամանակ: Եւս խաղաղութեան շնորհ
պաշտպան եմ—ասաց Բօքսթոնը—Ով ծանօթ է
պատերազմին, միայն նա կարող է խկապէս
գիտենալ, թէ ինչ չարք է պատերազմը: Սա-
կայն պատերազմից խուսափելու լաւագոյն
միջոցը զօրեղ զօրք ունենալն է: Բացի գոր-
ծող զօրքից և պահեստից, հարկաւոր է էլի
պատենցիալ պահեստի ոյժ, որը պէտք է առ-
քածվի ամբողջ ազգի վրա: Ահա ամենաապա-
հով ձախապարհը, թէ՛ դուք կամենում էք
խուսափել պատերազմից: Այն ժամանակ դուք
կունենաք միջակայն պահեստ, այն է Անգլիայի
ամբողջ ազգաբնակչութիւնը: Ահա թէ այժմ
ինչ կը ցանկանային անել և երկիրը ինչ
պէտք է ունենար: Դրա համար պէտք է կող-
մել հրացանածիկ ընկերութիւններ ամբողջ
երկրում:

«ՄՇԱԿԻ» ՀՆԻԱԳԻՆՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱԿ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԵՑ

19 օգոստոսի

ՊԵՏԻՐԲՈՒՐԳ: Այսօր գլխաւոր գինւորական
դատարանը, դռնբաց լսելով մէջնանի Բօքսթոնի
Պէտրիկի վճռաբեկ գնահատը, որին Դվինսկի
պրիստաւ Կուրեանդալու կեանքի դէմ ապա-
նութեան փորձ անելու համար Վիլնայի գին-
ւորական դատարանը դատապարտել էր մահ-
վան պատիժ, կախաղանի միջոցով, որոշեց
դատապարտաւրէ գնահատը թողնել առանց
հետաքննի:

ԲՆԲՐՈՒՆ, 23 օգոստոսի: Հնարովի է Բերլի-
նից Մարոկո թնդանութիւնը և ազգամութեանը
նոր ուղարկելու լուրը: Մարոկոյի սովթանը
չընդունեց ուղարկումը և երեկ կը հրաժար-
վի դրանից: Սպասվում են կօնֆլիկտի խաղաղ
կլերին: Չափազանցված են այն լուրերը, թէ
Տանժէրի եւրօպական ազգաբնակչութեան մէջ
սարսափ է տարածվել: Ներկայ յուզիչ լուրերի
նպատակն է ցոյց տալ Տանժէրը, որպէս մի
տեղ, որը անարար միջավայրի կօնֆե-
րէնցիայի նիստերի համար:

Կ. ՊՈԼԻՍ, 23 օգոստոսի: Բաղադրական գիւղ-
լումտիական գործակալը, որը հրաւիրված էր
սովթանից հանդիսաւոր ճաշի ի պատիւ Նի-
կոլայ արքայադուր, հրաժարվեց հրաւերից,
տեղափոխելու պատճառ բերելով: Բանից դուրս
է գալիս, որ բաղադրական ներկայացուցչի
բացակայութիւնը սխառնատեղեկական է և բա-
ցատրվում է բողոքով յունական հրոսակա-
խմբերի դրածողութիւնների դէմ, որոնց ա-
ջակցում են Թուրքաց զօրքերը Մակեդոնիա-
յում:—Բ. Դուրը յանձնեց պատասխան յայ-
տադիրը պետութիւններին՝ կտրականապէս
մերժելով ֆինանսական կօնսոլ մոցնել Մա-
կեդոնիայում:—Ամերիկական դեսպանը պա-
հանջում է, որ իրան յանձնեն Ռուսիանի մար-
դասպանին, որպէս ամերիկական հպատակի:

Կ. ՊՈԼԻՍ, 23 օգոստոսի: Սաան Թուրքա-
կան զօրքերով գրաւելու պատճառով կայա-
ցաւ մինիստրների խորհուրդը, որը վճեց ի
կատար ամել խաղաղեցրած տեղերի կազմա-
կերպութեան պլանը: Եմէն նախադր կը բա-

15.